

КАЗКИ Г. К. АНДЕРСЕНА ЯК КРЕОЛІЗОВАНІ ТЕКСТИ

ОЛЕНА РОССТАЛЬНА

Кандидат філологічних наук, доцент,
Кафедра германської філології,
Національний університет «Чернігівський колегіум імені Т. Г. Шевченка»,
Чернігів (УКРАЇНА),
e-mail: rosstalna@gmail.com

У літературознавчій розвідці зроблено спробу аналізу та систематизації творів данського автора Г. К. Андерсена, репрезентованих у різних видах креалізованого тексту. Зокрема зроблено акцент на таких креалізованих текстах як «дуддл», реклама, карикатура та комікс.

Ключові слова: художній текст, казка, креалізований текст, «дуддл», реклама, карикатура та комікс.

H. CH. ANDERSEN'S FAIRY TALES AS CREOLIZED TEXTS

OLENA ROSSTALNA

Ph.D, assistant professor,
Department of Germanic Philology,
Taras Shevchenko «Chernihiv Collegium» National University,
Chernihiv (UKRAINE),
e-mail: rosstalna@gmail.com

The literary research aims to analyze and systematize the works of the Danish writer H.C. Andersen, represented in various types of crealized text. In particular, the emphasis is put on such crealized texts as "doodle", advertising, caricature and comics.

Key words: *text, fairy tale, crealized text, «doodle», advertising, caricature and comics.*

UDC: 821.113.4

Простори сучасної літератури та культури неосяжні. Значне місце у них посідає переосмислення вже існуючих творів мистецтва, сюжетів літературних творів тощо. Варіантом такого переосмислення у сучасному світі є казки Г. К. Андерсена у форматі креолізованих текстів.

Метою літературознавчої розвідки є аналіз казок Андерсена як креолізованих текстів («дуддл», реклама, карикатура та комікс).

Дослідження текстів як знаків різних кодових систем представлено у наукових доробках Г. Кресса, Т. ван Ліувена. Феномену креолізованого тексту присвячено праці Ю. Сорокіна, Є. Тарасова, О. Анісімової.

Креолізований текст – текст, фактура якого складається з двох складників – вербального та невербального. У сукупності вони забезпечують цілісність та зв'язність твору, його комунікативний ефект. Вербальні та зображувальні компоненти пов'язані між собою на змістовному, композиційному та мовному рівнях. У літературних творах поєднання вербального та невербального компонентів найчастіше відбувається через взаємодію тексту та ілюстрацій [5, с. 183].

Казки Г. К. Андерсена, що перекладені більше ніж 150 мовами світу, переважною більшістю виходили друком у ілюстрованих виданнях, таким чином існуючи як креолізовані тексти. Ілюстрації до казок письменника у різний час створили видатні художники В. Педерсон, Л. Фрюліх, Е. Дюлак, С. Далі, К. Беверлі, М. Сендак, Г. Нарбут, К. Нельсен та інші. Серед сучасних ілюстраторів найбільшої відомості здобули роботи В. Єрка, Б. Діодорова, А. Ломаєва та інших. У поєднанні з неповторними ілюстраціями кожна окрема казка або збірка казок утворює особливий креолізований текст, сприйняття якого багато у чому залежить саме від ілюстрацій та їх стилістики, адже текстовий компонент залишається незмінним.

На думку Ю. Сорокіна, у креолізованих текстах ілюстративний компонент є більш автономним по відношенню до текстового та часто може «затмарити» його, стати особливим потрактуванням, а не доповненням до тексту [5, с. 84].

Інтерес до казок Андерсена, які за словами американської дослідниці Дж.Вулшлагер «вкорінилися в масову свідомість Заходу» [10, с. 375] не вщухає і досі. Окрім появи нових видань казок, твори письменника «виходять за межі» літератури. Казкові сюжети та персонажі використовуються у створенні мультиплікаційних та художніх фільмів і серіалів, театральних вистав, аніме, коміксів, карикатур, «дуддлів» і реклами. Відтак із царини літератури казки переходять до низки інших сфер, а саме графічної літератури (комікси та карикатури), рекламного тексту (реклама), візуальної культури (мультиплікаційні та кінофільми, «дуддли») та навіть масової культури. У цьому процесі відбувається своєрідне зміщення акцентів креолізованого тексту. Головним стає візуальний, а не текстовий компонент, система образів трансформується: певні персонажі можуть зникати, окремі – додаватися. Образи персонажів казок можуть сприйматися на рівні кліше, а сюжет казки – використовуватися як у незмінному вигляді, так і в суттєво трансформованому, виходячи за межі дитячої літератури.

За нашим спостереженням, лише невелика кількість казок Андерсена, які є найвідомішими у творчому доробку письменника, використовуються як сучасні креолізовані тексти. До цих творів віднесемо казки «Дюймовочка», «Нове вбрання короля», «Дике качення», «Русалонька» та «Принцеса на горошині». Змінюються і аудиторія, для якої призначені такі тексти. Проінтерпретовані у форматі реклами та карикатур, тексти казок адресуються дорослій аудиторії.

Прикладом сучасної візуальної інтерпретації тексту Андерсена може слугувати діджитал версія казки «Дюймовочка», яка з'явилася 2 квітня 2010 року, коли компанія Google присвятила «дуддл» 205-річчю від дня народження казкаря (див.: <https://www.google.com/doodles/hans-christian-andersens-205th-birthday>).

На заставці було вміщено «дуддл» до казки, що при натисканні трансформувалася у п'ять зображень-кадрів. У цьому випадку сюжет залишився без змін, а образи персонажів були презентовані в класичній художній манері.

За спостереженням мовознавиці М. В. Єлкіної, у низці рекламних роликів використовується сюжет та герої казки «Русалонька». Разом з тим, подекуди відбувається суттєве переосмислення образу головної героїні. Так, у друкованій рекламі алкогольного напою «Samragi» використаний мотив знайомства Русалоньки та Принца. Проте на відміну від чистоти та невинності Русалоньки Андерсена, у героїні реклами акцентуються інші риси. Вона пристрасна та сексуальна.

Відтак постає новий невербальний текст, сюжет якого заснований на флірті головних героїв з Русалонькою [2, с. 91].

Інший варіант інтерпретації сюжетів та образів казок Андерсена можна знайти у карикатурах та коміксах. Особливістю сприйняття цих креолізованих текстів буде впізнаваність сюжетів казок й персонажів, але й одночасна «підготовленість» до сприйняття читачем. Висміювання того чи іншого недоліку або явища буде зрозуміло за умови обізнаності з текстом казки.

2016 року американської спільноти художників «Cartoon Collection Company» представила 23 карикатури з циклу «Ганс Крістіан Андерсен». Серед 23 сюжетів, наявних на сайті спільноти (див.: https://www.cartoonstock.com/directory/h/hans_christian_andersen.asp), 21 є інтерпретацією трьох казок («Принцеса на горошині», «Нове вбрання короля» та «Гидке каченя»), а 2 замальовки є портретами Андерсена. Усі три казки «переказуються» у сучасному ключі й апелюють до соціальних проблем, викриваючи недоліки суспільства та його захоплення споживатством.

Так, на карикатурі С. Харріса Принцеса настільки втомлена щоденною працею й так міцно спить, що не помічає кавуна під матрацами (проблема становища жінки у суспільстві). На малюнку Л. Фінк натопт вказує голому королю на неспортивну фігуру: «The Emperor is naked – and he has a flabby butt!» (проблема навязування стереотипів зовнішності), на карикатурі роботи Р. Робертсона маленький хлопчик констатує відсутність на королі дизайнерського одягу: «But he is not even wearing any designer label». На ілюстрації Дж. Стівенсона представлено «Бутік Імператорського одягу» з порожньою вітриною та самісінькими цінниками (проблема захоплення суспільства споживатством), а малюнок Дж. О'Браєна має назву «Дефіле голих імператорів» і є карикатурою на покази одягу. Одна з карикатур П. Форда на тему казки «Гидке каченя» зображує лебедя на прийомі у психолога. Птах жаліється, що не може вносити, коли хлопці дражнять його качкою. На карикатурі художника, що працює під псевдонімом Кесс, намальоване перше зібрання «Клубу анонімних каченят». Керівник клубу дає настанову відвідувачам як стати лебедями в майбутньому. Відтак образи та сюжети казок Андерсена, презентовані в роботах художників-карикатуристів «Cartoon Collection Company», використовуються, щоб висміяти явища та проблеми сучасного життя.

Однією з найвідоміших форм сучасних креолізованих текстів є комікси – тексти, утворені з послідовності кадрів, що містять малю-

нок і вербальний твір. Малюнок і вміщений у нього вербальний текст постають органічною смисловою єдністю [4, с. 51]. Комікс є поєднанням вербального (текст) і невербального (іконічним компонент) компонентів, які складають креолізований текст. На думку О. Анісімової, «креолізований текст постає складним текстовим утворенням, в якому вербальні і іконічні елементи утворюють одне візуальне, структурне, смислове та функціональне ціле, яке орієнтоване на комплексний прагматичний вплив на адресата» [1, с. 17].

Вербальний компонент коміксу включає в себе буквений текст, який є або мовою персонажів, або мовою автора (включаючи, коментарі до тексту, заголовки, титри тощо) [3, с. 45]. Мова або думки персонажів вміщуються в «мовній хмаринці», так званому філактерії.

Невербальний компонент – це послідовність малюнків, кожен з яких обрамлений рамкою і утворює кадр і параграфіку, що транслює додаткову інформацію, виступає в ролі субститут літерного тексту і бере участь у відтворенні експресивного та емотивного складника коміксу. Взаємодія цих компонентів (вербального і іконічного) забезпечує цілісність коміксу [3, с. 83].

2012 року у британському видавництві «Andrews UK Limited» було видано серію коміксів, створених на основі сюжетів казок Андерсена. Автором коміксів є данський художник-карикатурист В. Вейп-Ольсен. До серії увійшли комікси «Соловей», «Гидке каченя», «Нове вбрання імператора», «Ялинка» та «Принцеса на горошині». У кожному з коміксів збережено фабули творів Андерсена. Натомість «розповідна» частина, яка переважно представлена словами оповідача у текстах казкаря, розподіляється у коміксах на реплікі персонажів, які вміщуються в «мовних хмаринках». Зауважимо, що у текстах казок таких персонажів немає, але вони органічно «вписані» у художній світ твору. Так, у казці «Соловей» про красу саду розповідає садівник [7]. Качка-мати з казки «Гидке каченя», зображена на першому малюнку-кадрі, гримає на усіх мешканців водоймища та околиць. Вона наказує жабам не кумкати, а птахам не співати, допоки не вилупляться її каченята [9]. У такий спосіб відбувається інтродукція місця дії, що у казці вміщена у слова оповідача. У казці «Ялинка» для опису краси зимового лісу та самої Ялинки введено кількох героїв – родину зайців та птахів. Згодом ці ж персонажі будуть спостерігати за долею Ялинки у будинку й співчувати їй [8].

Казка «Нове вбрання короля» зазнала значних змін у сюжеті. Головним персонажем виступає прем'єр-міністр, який намагається врятувати державу від банкрутства через марнотратство короля. Замість двох пройдисвітів у коміксі з'являється знавець моди, що продає королю дюжину футболок різних кольорів із зображенням крокодила (відсилка до свесвітньо відомого бренду одягу Lacoste, символом якого є зелений крокодил), а згодом невидиму тканину [6].

Казка «Принцеса на горошині» теж суттєво трансформована художником і перетворена на квест. Пошук нареченої, стисло описаний у тексті казки в кількох реченнях, у коміксі зображено з багатьма деталями і подробицями. Головну роль у квесті автор коміксу відводить жіночим персонажам. Так, королева фактично виштовхує принца, що лише зітхає через відсутність дружини і замріяно дивиться у вінко, з дому. «Ти не знайдеш справжньої принцеси, сидячи в кімнаті», – виголошує королева [8]. Принц відвідує кілька палаців та знайомиться з шістьма принцесами, кожна з яких всіляко намагається привабити його, проте марно. Жодна з принцес не відповідає уявленням чоловіка про «справжність»: має непривабливу зовнішність, палить, несповна розуму, занадто стара чи має кримінальні нахили. Зустріч з останньою претендеткою зображено максимально гротескно. Принцеса, що нагадує велетня, ловить принца у величезний сачок, перекидає через плече та біжить до вітваря. В останню мить той втікає, розбивши вінко та вистрибнувши у ставок. Рятує принца від одруження лише той факт, що принцеса не вміє плавати й не може стрибнути за ним наздогін.

Коміксна версія казок постає як серія яскравих малюнків, що радше нагадує мультиплікаційний фільм із доволі сучасними героями. Головною особливістю інтерпретації казок у такій версії є суттєве підсилення перипетії, відсутність наратора та авторського голосу.

Казки Андерсена у форматі коміксів виступають своєрідною популяризацією читання та знайомства з творчістю письменника, проте не можуть замінити самі твори. Актуалізація творчого доробку письменника у різних формах креолізованого тексту (карикатура, комікс та реклама) свідчить про постійний інтерес до певної кількості текстів казок, які в такий спосіб перестають бути суто літературними творами, а переходять у інші площини, зокрема масової культури.

ЛІТЕРАТУРА / REFERENCES

1. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов). Москва : Академия, 2003. 128 с.
2. Елкина М. В. К вопросу об использовании образов и сюжетных линий литературы. *Творчість Ганса Крістіана Андерсена: реалії XXI століття* 40

- турных сказок в рекламе *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов : Грамота. 2017. № 3. С. 90–93.
3. Козлов Е. В. Комикс как явление лингвокультуры: знак – текст – миф. Волгоград : ВФ МУПК, 2002. 219 с.
 4. Сонин А. Г. Комикс как компонент культуры современного западного общества *Текст : структура и функционирование* : сб. статей. Барнаул : Изд-во Алтайского ун-та, 1997. № 2. С. 50–57.
 5. Сорокин Ю. А., Тарасов Е. Ф. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция *Оптимизация речевого воздействия* : монография. Москва : Высш. шк., 1990. С. 180–186.
 6. Wejp-Oslen W. The Emperor's New Clothes. London : Andrews UK Limited, 2012. 26 p.
 7. Wejp-Oslen W. The Nightingale. London : Andrews UK Limited, 2012. 26 p.
 8. Wejp-Oslen W. The Three Tales by Andersen. London : Andrews UK Limited, 2012. 34 p.
 9. Wejp-Oslen W. The Ugly Duckling. London : Andrews UK Limited, 2012. 24 p.
 10. Wullschläger J. Hans Christian Andersen : The Life of a Storyteller. Chicago : University of Chicago Press, 2002. 496 p.